

का° [१७. ५. १७.] आदित्यं गर्भमिति प्रतिमत्नं क्रमेण । पुरुषादीनां शिरसि पञ्चमत्नक्रमेणैकैकमुपदधातीत्यर्थः ॥ पञ्च ऋचोऽग्निदेवत्यास्त्रिष्टुभः । आदौ पुरुष-
शिर उपदधाति मध्ये । हे पुरुषशिरः त्वमादित्यं चित्याग्निं पयसा समङ्धि संम-
क्षय अञ्जेलीटि मध्यमैकवचने त्वपम् पयसि स्थाप्य इत्येवमुच्यते । आदत्ते पशू-
नादित्यवदीष्टे वा सर्वपशूनामित्यादित्यश्चित्योऽग्निः । कीदृशमादित्यं गर्भं गृह्णा-
ति पशूनिति गर्भः पचाद्यच् ह्यग्रहोर्भश्छन्दसि तम् । सहस्रस्य प्रतिमां बहुधनस्य
प्रतिमाभूतं बहुधनप्रदमित्यर्थः । विश्वत्रूपं सर्वत्रूपमादित्यत्वात्सर्वत्रूपप्रकाशकमि-
त्यर्थः सर्वाणि त्रूपाणि यस्मात् । किं च हरसा सर्ववीर्यापहारकमग्रेऽर्ज्योतिर्हर-
स्तेनाग्नितेजसा यजमानं परिवृङ्धि परिवर्जय वृजो वर्जने रुधादिः लोट् । मा अ-
भिंमस्थाः यजमानं मा हिंसीः मन्यतेर्लुङ् अभिपूर्वो मन्यतिर्हिसार्थः । किं च ची-
यमानः उपधीयमानः सन्यजमानं शतायुषं शताब्दजीविनं कृणुहि कुरु ॥ ४१ ॥

वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमथं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये ।

शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुध्नमग्रे मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥ ४२ ॥

अथशिर ईशाने उपदधाति । हे अग्ने चित्याग्ने त्वमथमिमं मा हिंसीः ज्वा-
लया मा दह । कीदृशं वातस्य जूतिं जूतिर्गतिः प्रीतिर्वा वायोर्गतिस्वत्रूपं वायु-
वह्नीगतिमित्यर्थः वायोः प्रीतिं प्रेमपात्रं वरुणस्य नाभिं जलेशस्य नाभिमिव
नाभिः अन्तरं यथा नरेण स्वनाभिर्वस्त्रावरणादिना पाल्यते तद्वद्वरुणेनातिप्रिय-
त्वात्पाल्यम् । यतः सरिरस्य सलिलस्य जलस्य मध्ये समुद्रे जज्ञानं जायमानं जन्
जनने ह्लादिः शानच् गमहनेत्युपधालोपः [पा° ६. ४. १८.] अप्सुयोनिर्वाऽअथ इ-
ति श्रुत्यन्तरात् अत एव नदीनां शिशुं बालं नदीपतिः समुद्रः पितात एव नदी-
नां मातृत्वात्तद्विशुम् । हरिं हरितवर्णं यद्वावृढं नरं हरतीति हरिस्तम् । अद्रि-
बुध्नमद्रिर्गिरिः बुध्नं मूलं कारणं यासां ता अद्रिबुध्ना आपस्तज्जातमद्रिबुध्नमपत्य-
प्रत्ययलोपः यद्वा बुध्नपदे नकारः उपजनश्छान्दसः अद्रिबुध्नमद्रिभिर्बुध्नं ज्ञातम् प-
थि तत्त्वुरैः क्षुण्णानद्रीन्पाषाणान्दृष्ट्वा नरैर्ज्ञातं यदत्राश्चो गत इति उत्कृष्टमित्यर्थः ।
परमे व्योमन् एषु लोकेषु निषीदन्तमिति शेषः इमे वै लोकाः परमं व्योमेति